

„Můj hrob bude neznámý“

Pátrání po popelu obětí komunistické represe na brněnském Ústředním hřbitově

LUDĚK NAVARA – JAKUB STRAKA

V noci před popravou napsal v jihlavské cele sérii dopisů na rozloučenou kněz Jan Bula (1920–1952), odsouzený k trestu smrti v jednom z vykonstruovaných tzv. babických procesů. V listu určeném sestře, švagrovi a dalším příbuzným najdeme větu: „Můj hrob bude neznámý.“¹ Ta se ale týká i dalších popravených v padesátých letech 20. století, jejichž těla byla spalena v brněnském krematoriu. Ovšem ne všech. Někteří příbuzní popel svého blízkého získali později a jeden hrob byl na čestném vojenském pohřebišti brněnského Ústředního hřbitova obnoven shodou okolností v letošním roce.

 Je pochopitelné, že se příbuzní těch, které komunistický režim zavraždil, nikdy nesmířili s tím, že nevěděli, co se s ostatky jejich blízkých stalo. Nicméně byli nuceni čekat na změnu poměrů. První veřejná zpráva o osudu popravených, jejichž těla byla spalena v brněnském krematoriu a urny s popelem uloženy na tamním Ústředním hřbitově, pochází ze 14. května 1968. V novinách *Lidová demokracie* se tehdy objevil článek s titulkem „Objev hromadného hrobu popravených v brněnském krematoriu“.

V něm se píše o nálezu uren s popelem čtyřicetivaceti mužů zavražděných komunistickým režimem

v letech 1950 a 1951. V té době už cenzura ničemu nebránila, zrušena byla totiž 4. března 1968. Vzniku tohoto článku předcházela aktivita brněnské pobočky organizace K 231, tedy sdružení bývalých politických vězňů, kteří si dali do názvu odkaz na číslo zákona na ochranu republiky (zákon č. 231/1948 Sb.), podle něhož byli mnozí z nich neprávem odsouzeni. A členové této nové organizace začali pátrat po všech, kteří měli méně štěstí než oni sami: po lidech, kteří byli zavražděni, zemřeli v lágrech a věznicích komunistického režimu. „K 231 – organizace na ochranu lidských práv přišla na stopy, jež vedly k odhalení hromadného hrobu čtyřicetivaceti

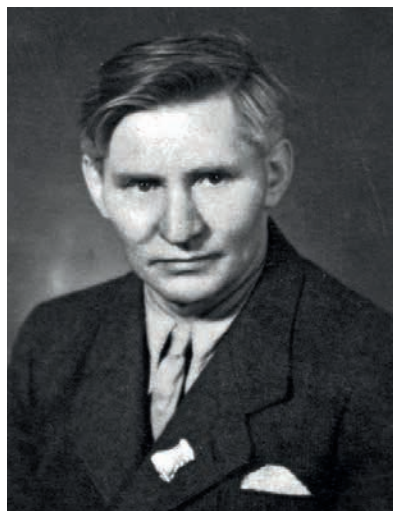
popravených z období od října 1950 do října 1951. K 231 provede exhumaci a umožní pozůstalým, aby uložili ostatky zemřelých pietním způsobem na místa podle svých přání, pokud bude ovšem po otevření hrobu s odstupem 17 let možná přesná identifikace. Rodinám bude tím poskytnuta také možnost žádat rehabilitaci post mortem,“ píše se v článku otištěném na titulní straně deníku. Informace dodnes neznámému autorovi textu poskytl vedoucí krematoria Vlastimil Ondráček, vedoucí Pohřebnictví města Brna Vlastimil Sochor a vedoucí oddělení dopravy Pohřebnictví města Brna J. Vomela.

K odhalení masového hrobu přispěla manželka Petra Křivky, která v té době usilovala o rehabilitaci svého muže a hledala místo jeho posledního odpočinku. Růženě Křivkové bylo v roce 1968 už jednasedmdesát let, měla za sebou internaci za války a po manželově popravě se ocitla bez bytu, poloviny majetku a bez prostředků. Zlomená ale nebyla. Nyní žádala nápravu – rehabilitaci, důchod, vrácení majetku a informaci o místě mužova posledního odpočinku.

Navštívila proto brněnský Ústřední hřbitov a promluvila s vedoucím

 Slavnostní uložení urny Petra Křivky na čestném vojenském pohřebišti brněnského Ústředního hřbitova. Urnu ukládá Křivkův syn Vladimír, který přiletěl z USA. Na poslední cestu vyprovodili Petra Křivku také členové Sokola. (foto: archiv rodiny Křivkových a Jedličkových)

1 Viz např. ŽÍDEK, Leo: *Psáno před popravou*. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2022; NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *A přece budu blízko. Život a mučednická smrt kněží Jana Buly a Václava Drboly od Babic*. Host, Brno 2016.

Petr Křivka a Růžena Křivková (foto: archiv rodin Křivkových a Jedličkových)

krematoria Vlastimilem Ondráčkem. Ten si po její návštěvě vzpomněl, že její muž byl jedním z těch, jejichž urny byly v roce 1951 uloženy do tajného hrobu. A rozhodl se prolomit mlčení poté, co za ním přišli novináři: „Vedoucí brněnského pohřebnictví J. Kincl mi dal 24. listopadu 1951 příkaz, abych spolu s hrobníkem J. Křížem uložil 24 uren na osamělé místo v urnovém háji. Byli jsme vyzváni k přísné mlčenlivosti. O tom, s kým J. Kincl jednal a od koho přijal tento příkaz, nevím. Podle ohledacích listů – ovšem u sedmi mrtvých nebyly vystaveny – je zřejmé, že šlo o popravené oběšením. Dva zemřeli na následky několika násobných průstřelů. Do krematoria byli převezeni z Uherského Hradiště, Jihlavy, Bratislavy a samozřejmě také z Brna. Urny jsme uložili asi metr pod zem, v originálních popelnicích, a doufám, že se podaří identifikace podle kovových čísel, která jsem sám vkládal do popelnic. Je těžko dnes říci, proč bylo požadováno odlehlé místo, snad proto, aby se nikdo nikdy nedozvěděl, kde tito mrtví odpočívají. Možná že byli někomu

nebezpeční i po smrti. Byli zpopelněni v různých termínech a popelnice až do tohoto tajného nočního pohřebního aktu ležely v úschovně krematoria.“ Autor novinového článku zmínil také dopis, který správa krematoria tehdy odeslala. Šlo o respektování příkazu tajných kremací: „Stvůřeme příjem vašeho přípisu týkajícího se pokynů v případech kremací osob potrestaných hrdelně, které jako pro nás závazné budou námi v tajnosti udržovány. Pětiletce zdar!“ A rovněž pro ilustraci i list z 29. října 1959 z věznice v Leopoldově, kde však byly uvedeny jen obecné pokyny: „Kremace zemřelého odsouzeného se v každém případě musí provést za přítomnosti příslušníka MV [ministerstva vnitra], který bude zemřelého provázet bez jakýchkoli obřadů; a podle možností ať je přijat přednostně, aby nemusel na kremaci dlouho čekat. Tajně!“²

Článek přinesl příbuzným naději. Při Městském národním výboru v Brně byla urychleně vytvořena pracovní komise, která měla rozhodnout o dalším postupu. Snažila

se požadavkům na otevření hrobu vyhovět; veřejnost si přála, aby oběti krutého režimu byly důstojně pohřbeny. Dne 30. května 1968 brzy ráno členové komise skutečně přihlíželi tomu, jak byly z mělké jámy vytahovány urny s popelem dvaadvaceti oběšených a dvou zastřelených obětí komunistického režimu. Čtenáři *Lidové demokracie* se o tom dozvěděli v dalším článku, který vyšel den po otevření hrobu, tedy 31. května 1968: „Komise, v níž byli zastoupeni i prokurátoři a právníci, předložila novinářům výsledky svého šetření: Urny se zpopelněnými pozůstatky 24 osob byly uloženy do země dne 24. listopadu 1951 kolem 16. hodiny odpolední dvěma pracovníky krematoria.“³

O existenci hrobu nejsou pochybnosti. O tom, kdo rozhodoval, ale ano. „Nepodařilo se však zjistit, kdo k tomuto uložení uren do země dal příslušný pokyn. K nalezeným pozůstatkům bylo zjištěno, že ve 22 případech jde o osoby odsouzené státním soudem k trestu smrti, u nichž byl rozsudek vykonán. Ve dvou případech jde o osoby, které byly usmrceny v průběhu přestřelky při likvidaci teroristické skupiny vedené Ladislavem Malým, vrahem funkcionářů v Babicích, okr. Třebíč.“ Oběti babické tragédie, která byla důkladně využita komunistickou propagandou, byly širší veřejnosti v Československu pravděpodobně nejznámější. Podle vzpomínky Milana Jedličky, vnuka Petra Křivky, který byl tehdy na místě, byly tři urny údajně uloženy bokem u plotu. A mezi nimi i schránka s popelem jeho dědečka. Pokud tomu tak bylo, novináři to nezaznamenali. V článku je k tomu uvedeno: „Totožnost osob a jejich odsouzení, resp. zastřelení při přestřelce bylo zjištěno [sic] z příslušných protokolů o ohledání mrtvých, dále z protokolů o výkonu

² Všechny předcházející citace pocházejí z článku podepsaného šifrou al: Objev hromadného hrobu popravených v brněnském krematoriu. *Lidová demokracie*, 14. 5. 1968, s. 1.

³ Všechny následující citace pocházejí z článku al: Komise MěstNV k hromadnému hrobu popravených. *Lidová demokracie*, 31. 5. 1968, s. 5.

trestu smrti a soudních spisů. Totožnost osob, u nichž chyběly v dokladech krematoria ohledací listy, byla zjištěna z protokolů o výkonu trestu smrti. Pohřby k trestu smrti odsouzených osob, u nichž byly rozsudky vykonány, provedla Pohřební služba města Brna podle pokynů státní prokuratury. Podle těchto pokynů mělo být u popravených prováděno zásadně pouze zpopelnění, a to za účasti úzkého okruhu pozůstalých.“ Urny ležely určitou dobu v úschovně brněnského krematoria, a jestliže se o tom pozůstalí vůbec dozvěděli, nedostali se k nim: „Pokud se podařilo zjistit, byla údajně jedna žádost státní prokuraturou zamítnuta. Nebylo zjištěno, zda bylo žádáno o vydání urn i v dalších případech.“ Přitom podle tehdy platných předpisů měly být správně uschovány v krematoriu rok a teprve pak uloženy do země. „V šetřené záležitosti nebyl termín jednoho roku dodržen u 21 případů. Ve třech případech byl stanovený termín dodržen. Nedodržení jednorozhodného termínu bylo v rozporu se zmíněnými obecně platnými předpisy. Šetřením bylo zjištěno, že všech 24 urn bylo společně uloženo na samostatné místo v prostorách Ústředního hřbitova.“ Redaktoři se odkrývání hrobu v blízkosti urnového háje osobně zúčastnili. Zaujalo je, že místo se nachází pod stromem. „Byli jsme včera přítomni vykopání urn, jež byly uloženy v hloubce asi jednoho metru v šestiřadech pod košatým stromem v postranní části urnového háje.“ Noviny přinesly i nepříliš dobrou fotografii místa, kde se hrob nacházel. Urny byly v překvapivě dobrém stavu. Až na jednu výjimku byly totiž z hliníku, a tak nezkorodovaly. Bez problémů bylo možné přečíst identifikační čísla. „Komise předá krajskému soudu v Brně a v Bratislavě žádosti pozůstalých o vydání popela zemřelých tak, aby jej mohli pietně uložit.“ Pozůstalí

V sektoru 5 brněnského Ústředního hřbitova byly uloženy urny i z jiných měst. Kromě Olomouce také například z Liberce, ale třeba i z Vídně. (foto: PAMĚŤ z. s. / Jan Krajsa)

se skutečně ozvali. Urnu s číslem 12.338 si například odvezli příbuzní popraveného faráře Václava Drboly a uschovali ji doma ve Starovičkách. Když se po sovětské okupaci v srpnu 1968 situace opět změnila a zemi začala zahalovat temnota, ukryli ji, ale dlouho nevěděli, co s ní dál. Až v roce 1984 ji při jiném pohřbu tajně vložili do rakve zesnulého příbuzného. A tak ji veřejně neveřejně, ale důstojně pohřbili.

Příbuzní si vyzvedli rovněž urnu s popelem dalšího popraveného kněze z babického procesu Františka Pařila. A dne 24. července 1968 si převzala urnu s ostatky manžela Růžena Křivková a hned ji uložila do nového hrobu na čestném místě – na vojenském pohřebišti brněnského Ústředního hřbitova, kde dodnes leží padlí partyzáni, účastníci odboje a vojáci. Důstojného pohřbu se zúčastnil i Křivkův syn, který přiletěl z USA. Jenže po sovětské okupaci se rehabilitace Petra Křivky zastavila a hrob později zmizel. Deska s jménem Petra Křivky byla odstraněna nejpozději při rekonstrukci vojenské

části hřbitova v letech 1979–1980, avšak urna s jeho popelem podle vzpomínek příbuzných v zemi na neoznačeném místě zůstala.⁴

KDE JSOU DALŠÍ URNY?

Protože se na Moravě popravovalo i po 24. listopadu 1951, kdy bylo dvacet čtyři dohledaných urn uloženo do země, je téměř jisté, že podobně bylo naloženo i s popelem dalších obětí. Jednou z nich byl kněz Jan Bula popravený 20. května 1952 v Jihlavě. V roce 2013 se na Správu hřbitovů města Brna obrátilo Biskupství brněnské s dotazem, zda není možné vypátrat urnu s jeho popelem, protože se již začalo připravovat blahorečení zavražděného kněze. V dopise z biskupství se uvádí, že Bulova urna byla několik let v budově krematoria a údajně až v roce 1972 byla uložena do společného hrobu. Podle odpovědi vedoucího Odboru životního prostředí Magistrátu města Brna Martina Vaněčka byly „tělesné ostatky jmenovaného [...] zpopelněny v našem krematoriu 23. 5. 1952 a dne 27. 11. 1965

4 Viz též NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Musím jít odvážně vpřed! Tragický osud bojovníka Petra Křivky*. Host, Brno 2019.

Popravení a zastřelení, jejichž urny byly na brněnském Ústředním hřbitově tajně uloženy 24. listopadu 1951

1. Antonín Daněk, popraven v Brně na Cejlu 14. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
2. Karel Daněk, popraven v Brně na Cejlu 14. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
3. František Dvořák, popraven v Brně na Cejlu 14. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
4. František Mana, popraven v Uherském Hradišti 24. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
5. Antonín Janošík, popraven v Uherském Hradišti 24. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
6. Rudolf Lenhard, popraven v Uherském Hradišti 24. 10. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
7. Samuel Josef Bibza, popraven v Bratislavě 18. 12. 1950, vyzvednutí urny neuvedeno
8. Jaromír Vrba, popraven v Brně na Cejlu 19. 12. 1950, urna vyzvednuta roku 1968
9. Alois Šimara, popraven v Uherském Hradišti 27. 4. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
10. Karel Zámečník, popraven v Uherském Hradišti 27. 4. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
11. Jan Křížan, popraven v Brně na Cejlu 14. 6. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
12. Rudolf Pohl, popraven v Brně na Cejlu 14. 6. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
13. František Boháč, popraven v Brně na Cejlu 14. 6. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno
14. Ladislav Malý, zastřelen u Bolíkovíc 3. 7. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno
15. Antonín Plichta mladší, zastřelen u Bolíkovíc 3. 7. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno
16. Petr Křivka, popraven v Brně na Cejlu 21. 7. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
17. Antonín Plichta starší, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno
18. Drahošlav Němec, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
19. František Kopuleť, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
20. Antonín Škrdla, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
21. Václav Drbola, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
22. František Pařil, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, urna vyzvednuta roku 1968
23. Antonín Mikyska, popraven v Jihlavě 3. 8. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno
24. Václav Otčenášek, popraven v Olomouci 9. 11. 1951, vyzvednutí urny neuvedeno

Zdroj: RÁZEK, Adolf: *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice. Sešit 6.* ÚDV, Praha 2002, s. 197 a 198 (kráceno)

byla schránka s těmito zpopelněnými ostatky vydána z krematoria k uložení do společného hrobu. Tímto záznamy [...] končí.⁵ Upozornil také na to, že urna by podle něj nemohla být zachována v poznatelném stavu do dnešní doby. K pokusu o vyzvednutí už poté nedošlo.

Podle hřbitovních knih byl zřejmě do společného hrobu uložen nejen popel Jana Buly (kremační č. 12.984), ale též Bohumila Sixty (kremační

č. 12.702) a také posledního popraveného z Cejlu, Leopolda Doležala (kremační č. 13.190).⁶ Tyto urny si příbuzní nevyzvedli a jejich osud zůstal neznámý. Sdružení bývalých politických vězňů ČR se pokusilo upozornit na situaci kolem pohřebišť obětí totality a dne 10. prosince 2014 zveřejnilo podání, které bylo adresováno jako „Otevřená výzva předsedovi vlády Mgr. Bohuslavovi Sobotkovi“ a následně postoupeno Úřadu dokumentace

a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV).⁷ Výzva obsahovala žádost o identifikaci ostatků politických vězňů a vyšetření zločinů spojených s dalším nakládáním s těmito ostatky. Týkala se všech míst, tedy i Brna. Vyšetřovatelé ovšem v odpovědi z 25. listopadu 2016 pouze konstatovali, že urny s popelem skončily v hromadném hrobě v sekci H5. „Jedná se především o urny, o které se nikdo nepřihlásil, a jejich počet byl odhadnut

5 Dopis vedoucího Odboru životního prostředí Magistrátu města Brna Ing. Martina Vaněčka Biskupství brněnskému, č. j. MMB/0443054/2013, 2. 12. 2013.

6 Bohumil Sixta byl popraven 5. 2. 1952 a Leopold Doležal 30. 8. 1952, oba v Brně. Viz též NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Gottwaldovy oprátky. Poslední adresa Cejl*. Host, Brno 2023.

7 Viz ÚDV, závěry šetření, č. j. ÚDV-643/TC-2014-260011, 25. 11. 2016. Adresováno Sdružení bývalých politických vězňů ČR, Na Bělidle 252/34, 15000 Praha 5 – Smíchov.

na 3 000. Jsou uloženy v zasypané šachtě o rozměrech přibližně 15 × 7 m, kde v současnosti roste pouze tráva a jeden strom. Dle sdělení zde byla v minulosti hledána urna s popelem popraveného P. Buly. Tehdy bylo zjištěno, že urny jsou již z velké části rozpadlé a není možné určit, která urna patří té které osobě, byť by bylo přibližně známo jméno i místo uložení.⁴⁸ Navzdory uvedenému tvrzení se nepodařilo autorům tohoto článku ověřit, že by nějaký pokus o vyzvednutí ostatků skutečně proběhl.

KŘÍŽOVATKA PŘÍBĚHŮ

S cílem najít dosud nevyzvednuté urny s popelem popravených včetně Jana Buly byl proto Miroslavem Kasáčkem a Sdružením PAMĚŤ z. s. iniciován archivní výzkum a následně i archeologický průzkum. Ráno 11. října 2021 byly v sektoru 5 v horní části Ústředního hřbitova vykopány první urny, a i přes značné poškození bylo patrné, že jde o starší typ pohřebních nádob, odlišný od těch, které se běžně používají v posledních letech. Během následujících měsíců výzkumníci ze Sdružení PAMĚŤ z. s., Moravského zemského muzea a Masarykovy univerzity pod vedením MUDr. Jana Krajisy z Ústavu soudního lékařství v Brně odkryli celkem pět vrstev uren, rozestých v hloubkách od 50 do 165 cm.

Nález vypovídal spíše o nesystematickém rozmisťování uren v prostoru neoznačeného hrobu než o pečlivém uspořádání. Ve spodních třech vrstvách byly urny naskládány poměrně pravidelně, zatímco nahoře byly rozptýleny nahodile. Kromě kovových nádob se v zemině nacházely i drobné předměty – růžence, stojánky na svíčky či pamětní kříže, jež svědčily o snaze uctít zemřelé.

Aby bylo možné vyloučit přítomnost dalších uren, byly provedeny sondy na

Marie Běhavá-Pavličková, jejíž urna byla nalezena při vykopávkách na brněnském Ústředním hřbitově v roce 2022 (repro: Encyklopedie dějin Brna)

pěti různých místech v okolí. Žádné další urny se ale už najít nepodařilo. Detailní analýza těch, které byly odkryty, je umožnila datovat do období od roku 1931 do roku 1966. Porovnáním štítků se záznamy ve hřbitovních knihách pak bylo možné identifikovat celkem 605 osob, tedy přibližně 55 % z celkového počtu 1 107 nalezených uren. U některých uren však štítky chyběly nebo byly natolik poškozené korozí a dalšími vlivy, že je již nebylo možné přečíst ani po ultrazvukovém čištění.

Životní příběhy identifikovaných osob jsou různé. O některých z nich máme jen omezené a kusé informace, v jiných případech jsme schopni rekonstruovat rodinné vazby, profesní dráhy, či dokonce politické názory. To je případ operní a operetní zpěvačky Marie Běhavé-Pavličkové (9. července 1878 – 30. června 1944), která začala svou kariéru v Městském divadle v Plzni, kde působila v letech 1898–1906 v pěveckém sboru a od roku 1906 do roku 1910 jako sólistka. V letech 1910–1924 byla

8 Tamtéž.

Pohled na první vrstvu uren nalezených 11. října 2021 (foto: PAMĚŤ z. s. / Jan Krajsa)

členkou Národního divadla v Brně a „jednou z nejuvíce zaměstnávaných hereček“.⁹ Zemřela na otravu jedem. Urna s jejím popelem byla dána do společného hrobu 18. září 1957.

Dále stojí za pozornost život a dílo Aloise Bohly (25. února 1864 – 8. listopadu 1932), rodáka z Bruntálu. Vzdělání získal na vídeňské Škole umění a řemesel a potom vedl v Libině (tehdy Německé Libině) textilní továrnu Norbert Langer & Söhne, která se specializovala na produkci lněného, bavlněného a hedvábného zboží. Později, v roce 1907, přijal místo vyučujícího na císařsko-královském textilním učilišti v Brně. Jeho práce a zájem o secesní dekorativní umění jsou patrné například ve vzorníku motivů pro malíře, architektky a grafiky *Neue Motive für moderne*

Flächenverzierung (Nové motivy pro moderní povrchovou výzdobu), který vydal okolo roku 1910.¹⁰ Zemřel v Zemské veřejné nemocnici v Brně na komplikace spojené s cukrovkou. Jeho urna měla být k 6. září 1933 uložena do urnového háje Ústředního hřbitova. Dne 20. června 1955 byla dána do společného hrobu.

Obnova desky nahrazující původní hrob, který byl zničen za tzv. normalizace, se tak stala jasným krokem k nápravě a splátkou dluhu

Edmund Burian (18. listopadu 1878 – 23. listopadu 1935) se dostal do povědomí veřejnosti jako levicový publicista a politik. Angažoval

se v sociální demokracii, od roku 1899 byl redaktorem jejího listu *Rovnost*. Po první světové válce zasedal v Revolučním národním shromáždění (1918–1920) a zaujímal prominentní postavení mezi představiteli tzv. marxistické levice. Na jaře 1921 dokonce vedl stranickou delegaci na třetí kongres Kominterny, který se konal v Moskvě. Není proto překvapením, že se brzy poté stal jedním z prvních členů Komunistické strany Československa (KSČ), členem výkonného výboru KSČ a od 24. září 1922 do 11. listopadu 1924 členem užšího výkonného výboru strany. Jeho politická dráha však v roce 1929 rychle skončila, když byl v souvislosti s nástupem radikální mladé generace komunistů, známé jako „karlínští kluci“, ze strany vyloučen. Do října 1929 byl členem poslaneckého klubu protigottwaldovské komunistické opozice, v roce 1931 se vrátil k sociálním demokratům.¹¹ Zemřel na mozkovou mrtvici. Urna s jeho popelem byla uložena do společného hrobu neznámo kdy.¹²

Helene Hirsch (27. listopadu 1863 – 12. února 1937), narozená v Pardubicích do rodiny nadporučíka Ignáce Hirsche, byla spisovatelkou a dramatickou. Po smrti otce se rodina přestěhovala do Brna, kde Helene absolvovala německý učitelský ústav, poté učila na německé obecné chlapecké a dívčí škole v dnešní ulici Příční v Brně a publikovala své literární práce – romány, fejetony či divadelní hry. Její první hra *Ein Auserwählter* (Vyvolený, 1901) se dočkala uvedení v několika evropských městech, mimo jiné v Berlíně, Amsterdamu a Mnichově. Přestože její díla získala uznání a ocenění, do češtiny dosud nebyla přeložena. Umělkyně

9 DUFKOVÁ, Eugénie – SRBA, Bořivoj (eds.): *Postavy brněnského jeviště. Umělci Národního, Zemského a Státního divadla v Brně. Díl 3, 1884–1994*. Národní divadlo, Brno 1994, s. 707.

10 BOHLA, Alois: *Neue Motive für moderne Flächenverzierung*. Photo-Kunst u. Lichtdruck Industrie, Brünn (nedatováno).

11 ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*. A-K. ÚSTR – Academia, Praha 2018, s. 216–218.

12 Ve hřbitovní knize je pouze poznámka „SPOLEČNÝ HROB“ bez uvedení data.

zemřela svobodná a bezdětná.¹³ Do společného hrobu byla její urna uložena 20. června 1955.

Na otázku, proč byli tito lidé pohřbeni do neoznačeného společného hrobu, nelze jednoduše odpovědět. Z dosud získaných poznatků ze hřbitovních matrik v Archivu města Brna vyplývá, že se v drtivé většině případů jednalo o urny nevyzvednuté příbuznými. Na druhou stranu to nevysvětluje přítomnost urn z mimobrněnských krematorií (Liberec, Olomouc, Vídeň). Lze předpokládat, že v některých případech nebyly fyzické ostatky zesnulých předány rodinným příslušníkům v důsledku dramatických změn politické a společenské reality 20. století. Brněnské pohřebiště je proto jakousi křižovatkou příběhů, na níž se pomyslně střetávají lidé, kteří žili v různé době, mluvili různými jazyky a vyznávali různé názory. Díky výzkumu se podařilo nejen jim vrátit jejich identitu, ale i místo v naší kolektivní historické paměti.¹⁴

Na setkání 10. července 2023, kterého se zúčastnili Jan Krajsa z Ústavu soudního lékařství Fakultní nemocnice u sv. Anny, Alena Šimánková z Národního archivu v Praze, Petr Vachůt z Muzea města Brna a Miroslav Kasáček, Jakub Straka a Luděk Navara ze Sdružení PAMĚŤ z. s., bylo dohodnuto, že:

1) nalezené urny budou uloženy do jednoho společného hrobu na brněnském Ústředním hřbitově;

2) místo bude označeno kamennou deskou s QR kódem, který umožní zobrazit jména nalezených osob. U známých osobností budou zároveň propojena s databází Encyklopedie dějin Brna, případně s dalšími zdroji;

3) seznam dohledaných a identifikovaných jmen bude k dispozici na webových stránkách Správy hřbitovů města Brna;

4) popravený odbojář Petr Křivka bude připomenut samostatně na místě, kde je pravděpodobně uložena jeho urna, v prostoru čestného vojenského pohřebiště. Místo bude označeno stejně jako okolní hroby padlých vojáků.¹⁵

ZÁVĚR

Dne 23. února 2025 se odehrála na brněnském Ústředním hřbitově slavnostní událost. Zněla hudba, byly pronášeny projevy, čestná stráž stála v pozoru. V části hřbitova, kde se nachází čestné vojenské pohřebiště, byla odhalena hrobová deska rotmistra v záloze¹⁶ Petra Křivky. Je to symbolický hrob, ale nachází se přibližně v místech, kde byla urna s jeho popelem uložena v roce 1968. K lokaci přispěly snímky z pohřbu, které poskytla rodina Křivkova vnuka Milana Jedličky.

Obnova desky nahrazující původní hrob, který byl zničen za tzv. normalizace, se tak stala jasným krokem k nápravě a splátkou dluhu. Bohužel se nepodařilo podle štítků s čísly

ztotožnit žádnou z nalezených urn a zajistit opožděný důstojný pohřeb i ostatním. Platí tak bohužel stále věta Jana Buly uvedená v jeho dopise na rozloučenou: „Můj hrob bude neznámý.“

LUDEK NAVARA (1964) je novinář, scenárista a autor literatury faktu, zabývá se především zločiny totalit. Společně s Miroslavem Kasáčkem je spoluautorem řady

knih, například *Mlynáři od Babic* (Host, Brno 2008), *Na útěku. Neuvěřitelný příběh Josefa Brykse* (Host, Brno 2014) či naposledy *Gottwaldovy oprátky. Poslední adresa Cejl* (Host, Brno 2023). Spolupracuje s Českou televizí, podílel se například na seriálu *Příběhy železné opony* či na dokumentu *Smrt si říká Tutter*, které byly natočeny podle jeho knih. V současné době spolupracuje s Moravským zemským muzeem v Brně.

JAKUB STRAKA (1996) je historik umění, který se zabývá kulturními dějinami 20. století, dějinami totalitních režimů a s tím spojenou problematikou traumatu

a paměti. Za svou diplomovou práci *Němci a Lidice: Příběh umění* (Masarykova univerzita, Brno 2023) získal Cenu profesora Milana Tognera. Ve svém výzkumu se aktuálně zaměřuje na období politického uvolnění v komunistickém Československu a kulturní výměnu se západními zeměmi. Působí na Masarykově univerzitě v Brně.

13 HIRSCHOVÁ Helena 1863–1937. *Biografický slovník českých zemí* – viz biography.hiu.cas.cz/wiki/HIRSCHOVÁ_Helena_1863–1937 (citováno k 12. 5. 2025).

14 Na tomto místě bychom chtěli poděkovat za laskavou podporu Statutárnímu městu Brnu, společnosti SAKO Brno, a. s., Správě hřbitovů města Brna a Biskupství brněnskému. Za pomoc s výzkumem děkujeme na prvním místě Miroslavu Kasáčkovi a MUDr. Janu Krajsovi, Ph.D., dále pak Ing. Petru Bartoňovi, Mgr. Jakubu Benechovi, PhDr. Janu Břečkovi, Mgr. Janě Čermákové, Bc. Monice Hudákové, Ing. Blažejí Chmeliarovi, PhDr. Lukáši Lexovi, Ph.D., Mgr. Lauře Maniakové, PhDr. Petru Vachútovi, Mgr. Janě Srnkové, PhDr. Aleně Šimánkové a Milanu Jedličkovi.

15 K 30. 4. 2025 byl zatím naplněn pouze bod 4.

16 Petr Křivka byl 8. 5. 2025 povýšen do hodnosti poručíka in memoriam.